

מצפיקים בגבה

פנינים, הארות, ולקחי מוסר על פרשת השבוע
מאת בעמח"ס
"באר צבי"

פרשת פנחס תשפ"ד

ושמא דייק זאת מלשון הפסוק "ובלעה אותם ואת כל אשר להם".
ויש להוסיף, שענין זה שהקב"ה דאג לכבודו של משה מצינו במקומות
נוספים, יעויין יומא (ד): 'לא בא הכתוב אלא לחלוק כבוד למשה' ועוד,
ואכמ"ל.

תשובת בני קרה

ובני קרה לא מתו: (כו, יא)

כתב רש"י: הם היו בעצה תחילה, [היינו לא שהתחילו בעצה, אלא
שבתחילתם היו גם הם בעצת קרח], ובשעת המחלוקת הרהרו
תשובה בלבם, לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם.
לכאורה יש לעיין, דממה נפשך, אם הועילה תשובתם, מה הענין
שנתבצרו במקום גבוה בגיהנם וישבו שם, ומדוע לא ניצלו לגמרי
ככל בעלי תשובה? ואם לא נתקבלה תשובתו, למה זכו שנתבצר להם
מקום גבוה בגיהנם ולא נגזר דינם כקרח אביהם?!

ביאור נפלא בזה כתב ה'כתב סופר'; דהנה אמרו חז"ל (אבות פ"ה מ"ח)
"כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה". והטעם
הוא, כדי שלא יהיה הוא בגן עדן ותלמידיו בגיהנם (יומא פז). ולפיכך
גם אם חזר בתשובה - אין תשובתו מקובלת עד שישבו גם הם,
ותשובתו תלויה ועומדת.

ומעתה, בני קרח הגם שהרהרו בתשובה, אך מאחר והחטיאו אחרים -
לא הועילה תשובתם לגמרי, אלא היתה תלויה ועומדת אם אלו יחזרו
בתשובה אם לאו. וכיון שכן, אמנם אין דינם בגיהנם ככל הרשעים, כיון
ששבו בתשובה, ויתכן שישבו גם אלו שהחטיאו אותם, אך מאידך גם
אי אפשר עדיין להניחם בגן עדן כל עוד שתשובתם אינה מקובלת,
ולפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם, כלומר מקום מיוחד שישבו
שם עד אשר יתברר תשובתם של אלו שהחטיאו. עכ"ד. [כלומר,
בניגוד לקרח ודתו ואבירם שלא עשו תשובה עד הגיעם לגיהנם
עצמו - ממנו אין דרך חזרה. הרי שבני קרח - מיד עשו תשובה, באופן
שעדיין היה שייך שיתבצר להם מקום גבוה לשהות בו].

ויש להמשיך, שאכן כל אלו שהחטיאו משאר העם שנטו אחר קרח,
כשראו את הפלא בבליעתם באדמה - כמובן עשו מיד תשובה, ולפיכך
יכלו בני קרח לעלות לגמרי מאותו מקום שנתבצר להם בגיהנם.
[יעויין במדרש תהילים פמ"ו (ובילק"ש שם רמז תשנ"ג); רש"י סנהדרין
קי; ובספר 'דברי דוד' להט"ז כאן].

נתקדש על ידו שם שמים

וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמִּפְּהָ אֲשֶׁר הִפָּה אֶת הַמִּדְיָנִית זְמִרִי בֶן
סְלוּא (כה, יד)

הנה בסוף הפרשה הקודמת הוזכר רק "איש ישראל" - ללא ציון שמו.
נשאלה השאלה, מדוע אפוא ראתה התורה לציין את שמו רק עתה?
ביאור נפלא אמר על כך מרן הגאון הגדול רבי זלמן סורוצקין זצ"ל
אב"ד לוצק:

זמרי בן סלוא עשה תועבה גדולה, אם-כי מבחינת החטא עצמו הוא
לא היה חייב מיתה, אבל הקרירות שהוא הכניס לעם, הביזיונות
שעשה למשה רבנו, והאלפים שהלכו אחריו - העצים את פשעו פי
כמה וכמה, עד שאי אפשר היה להזכיר את שמו, שנאמר (משלי י, ז):
"שם רשעים ירקב". ועל כן נקרא רק "איש ישראל".

אבל אז בא פנחס, ובמסירות נפש הציל את המצב: הוא דקר את
זמרי בן סלוא יחד עם כזבי בת צור, והלך עם שניהם דקורים בחרב
להראותם בכל המחנה. ברגע זה נפסקו החטאים עם בנות מדין, ונגרם
דבר טוב לעם. במוותו הציל זמרי בן סלוא חלק מהעם, ולכן רק כעת
אפשר לקרוא לו בשמו!

נמצאנו למדים מכך יסוד חשוב בעבודת ד': קידוש שם שמים יתקיים
בעולם בכל מקרה, אלא שעל האדם לבחור אם זה יתקיים "על גבו"
או "על ידו"...

'כבודו של משה'

ובני קרה לא מתו: (כו, יא)

יש להתבונן שלכאורה פסוק זה ראוי היה להיכתב במקומו בפרשת
קרח, ומדוע המתינה התורה ולא אמרה כן עד כאן? [וראה ב'אור
החיים' ובספר 'טעמא דקרא' כאן].

בספר 'שפתיה כהן' (מתלמידי גורי האר"י, בפרשת קרח) ביאר שהטעם הוא
מפני כבודו של משה, שכן אילו היה נזכר לעיל שבני קרח לא מתו,
הרי שהיה בכך גנאי למשה שלא הועילה תפילתו שאמר "ובלעה
אותם... וירדו חיים שאולה", [כלומר שלא היתה זו 'נבואה' גרידא
אלא 'תפילה', וכן מבואר בדברי האלשיך שם ובעוד ספרים], והרי
נשאר מהם שארית בארץ, ומה זרעו בחיים אף הוא בחיים, לכך לא
כתבה זאת התורה אלא כאן במקום היחס. עכ"ד.

אלא שיש להבין, היכן מצינו שמשה רבנו ביקש שלא ישאר לקרח
'שם ושארית'?

'בן ליורשו'

וְהַעֲבִירְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ (כו, ה)

א, פירש רש"י מהספרי, שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד. ב, ה'ספורנו' פירש: "מוכן לקבל אור פני מלך חיים, כענין ובלב כל חכם לב נתתי חכמה".

ג, מרנא הנצי"ב בפירושו 'העמק דבר' ביאר באופן נוסף בזה הלשון: איש אשר רוח בו, רוחו (היינו דעתו) עומדת בפני עצמה, ואינה נמשכת אחר נטיה רצונית להנאת עצמו או אחרים. עכ"ל.

פנינה יקרה שמענו בזה, שכל אחד משלושת הפירושים טובב והולך על חלק אחר משלושת החלקים שיש במעשי האדם, וכפי המבואר בדברי המהרש"א (בב"ק ל) על דברי הגמרא שם: "אמר רב יהודה, האי מאן דבעי למהוי חסידא, לקיים מילי דנזקין, רבא אמר מילי דאבות, ואמרי לה מילי דברכות". ע"כ.

וכתב המהרש"א, דאלו ג' דעות - הם כנגד ג' חלקים שיש לאדם במעשיו הטובים, טוב לשמים, טוב לבריות, וטוב לעצמו. - 'מילי דנזקין' - הוא הטוב לבריות; 'מילי דאבות' - זה הטוב לעצמו - במידות מתוקנות; ו'מילי דברכות' - היינו טוב לשמים - בינו לבין המקום. [וכ"כ הגר"א בביאורו למשלי פ"ב].

ומעתה יובנו גם שלושת הביאורים השונים בפסוק שלפנינו - הפלא ופלא, שלפי ביאור הספרי - שיהושע ילך כנגד רוחו של כל אחד ואחד, הכוונה היא שיהא מושלם ב'בין אדם לחבירו'; ולפי ביאור הספורנו - הכוונה שיהא מושלם ב'בין אדם למקום'; ואילו לפי ביאור הנצי"ב המכוון הוא כנגד החלק ש'בין האדם לעצמו'.

תדיר ושאינו תדיר

מְלַבֵּד עֵלְת הַבְּקָר אֲשֶׁר לְעֵלְת הַתְּמִיד (כה, כג)

ממקרא זה למדו חז"ל (זבחים פט.) את ההלכה הידועה כי 'תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם'.

ויש להבין את טעם הדבר, מה נותן את החשיבות למצוה שהיא תדירה על מצוה שאינה כזו?

וביאר מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל (בהספדו על מרן המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, י"ח אדר תשל"ד), כי להיות במצב של 'תדיר' זו מציאות אחרת, והיא מעלה לעצמה.

הגאון רבי יואל קלופט זצ"ל בספרו 'דעת יואל', הביא מדברי המהר"ל זי"ע (כמדומה שכוונתו לדברי המהר"ל ב'נתיבות עולם' נתיב התורה פ"א), בטעם דין זה של 'תדיר ושאינו תדיר קודם', מהי המעלה של תדיר? אלא שמצוה שהיא תדירה - היא מונחת פחות תחת הזמן מאשר מצוה שאינה תדירה, וזוהי המעלה של 'למעלה מן הזמן' - שאינה מוגבלת תחת הזמן. [ועל כן מצות תלמוד תורה היא כנגד כל המצוות, כי התורה שהיא למעלה מן הזמן לא קשורה בזמן ולא קשורה בשיעורים, שקדושתה למעלה מן הזמן ומן השיעורים].

איתא בבבא בתרא (יטו.) אמר רבי יוחנן משום רשב"י, כל שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מעלה עליו עברה, כתיב הכא וְהַעֲבִירְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ, וכתיב התם (צפניה א, טו) "יום עברה היום ההוא".

מקשים המפרשים, מה חטא ומה פשע אותו אדם שלא זכה לבן זכר, שבעבור זה הקב"ה מתמלא עליו עברה, והרי אין הדבר בידו ואנוס הוא.

ה'יד רמה' בפירושו על הגמרא שם ביאר שהכוונה היא רק על מי שבפשיעתו אין לו בנים, דהיינו דוקא כשלא עסק בפו"ר.

אולם עדיין יש לבאר מהו הלשון שאמרו 'בן ליורשו', הן היה אפשר לקצר ולומר 'כל מי שאינו מניח בן'!

וביותר, דהנה מההלשון 'בן ליורשו' משמע, שאף מי שהיה לו בן אלא שמת, גם אז מלא עליו הקב"ה עברה, שהרי במציאות לא הניח 'בן ליורשו'. והלא דבר הוא!

וידוע ביאורו של אדוננו מרנא הגר"א זי"ע, שיש שני מיני ירושות, האחת היא ירושה שהמת מוריש את ממונו ונכסיו לבניו החיים. והשניה, היא ירושה שהבן החי מוריש זכויות לאביו המת, [וכמבואר בבבא בתרא (קז.) שגם מה שהמת יורש מבנו החי נקרא 'ירושה'], וזאת על ידי שעוסק בתורה ובמצוות, וכמו שאמרו (סנהדרין קד.) 'ברא מזכה אבא'.

ולפי זה אין כוונת הגמרא שלא הניח בן שיירש את ממונו, אלא שלא הניח אחריו בן שלומד תורה, ושיוכל 'לרשת' ממנו בעוה"ב! כלומר, שיהיה בן המזכה את אביו ע"י שלומד תורה ומקיים מצוות, על אב כזה הקב"ה מלא עברה על שלא הדריכו בדרך הטוב. [ולפי"ז מובן מה שיש שם בגמרא עוד מאן דאמר הדורש 'כל שאינו מניח תלמיד'].

על פי דברי מרנא הגר"א זי"ע אלו, נראה לבאר גם מה שאמרו חז"ל (סוטה יא.) 'כל השורף תבואתו של חבירו אינו מניח בן ליורשו'. ולכאורה הרי המדובר הוא על אבשלום בן דוד, שהניח אחריו בנים על אף ששרף את תבואתו של יואב. אולם מוכח כפירוש הגר"א הנ"ל, שהרי מכל מקום לא הניח בן ליורשו לעוה"ב וכנ"ל.

אולם בספר 'קובץ שיעורים' למרן הגר"א ב וסרמן זצ"ל הי"ד (ב"ב אות ת"פ), ביאר שאין כוונת הגמרא לומר שסיבת הדבר שהקב"ה מלא עליו עברה הוא בעבור שלא הניח, אלא שזהו סימן, שמי שלא הניח בן ליורשו, אות הוא שהקב"ה מלא עליו עברה מחמת איזו סיבה אחרת. [וראה עוד בענין זה בספר 'באר צבי' תנינא סי' פ"א].

השלימות הכוללת

קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ (כו, יח)

בביאור הכתוב 'איש אשר רוח בו', כתב האונקלוס 'גבר די רוח נבואה ביה'. אולם במפרשים מצאנו בזה עוד כמה פירושים:

לעילוי נשמת

הבחור החשוב אליהו ז"ל בן הרה"ג רבי מרדכי מגורי-כהן שיבלחט"א נלב"ע ט"ו אב תשע"ו תנצב"ה הונצח ע"י משפחתו יחיו לאוי"ט